

A MEZŐGAZDASÁGI SZAKOKTATÁS KEZDETE

HALADI JÓZSEF

Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar
6800 Hódmezővásárhely Andrásy u. 15.

ABSTRACT-The initiation of the agricultural education

This study is the first part of an overview on the history of agricultural education in Hódmezővásárhely. The development of agriculture in Hungary between the 17th and 19th centuries is discussed generally.

Hódmezővásárhely is situated in a highly agricultural region and in the '70-ies of the 19th century the demand for agricultural vocational training appeared. The Hungarian Royal Agricultural School was established in 1896. In this essay the author analyses and demonstrates the changes of the material and personal circumstances of education and also the transformations of the operational form of the institute until the '60-ies of the 20th century.

Kulcsszavak: mezőgazdasági szakoktatás, helytörténet, intézmény történet, Hódmezővásárhely

Keywords: agricultural education, local history, history of institution, Hódmezővásárhely

Hódmezővásárhelyen 2006-ban 110 éves jubileumához érkezett a mezőgazdasági oktatás. Ez a szakképzés 1896-ban földműves iskola létrehozásával kezdődött el és a mai napig tart. Az évforduló elgondolkodásra, visszpillantásra és emlékezésre készít bennünket.

A tapasztalatok alapján megállapítható, hogy elődeinkkel együtt helyesen cselekedtünk az elmúlt évszázadban és a jelenben is, hiszen permanensen, színvonalasan, a kor követelményeinek megfelelően történt és történik az agrároktatás városunkban. Hódmezővásárhelyről több ezer jól képzett szakember került ki régióink mezőgazdaságába és az ország különböző részeibe, ahol jól megállták a helyüket. Magyarország 2004. május 1-től tagállama az Európai Uniónak, ennek kapcsán hazánk mezőgazdasági szakoktatásának fejlődési lehetőségei kiszélesedtek és megnövekedtek. A mezőgazdasági szakoktatásnak mind a tartalma, mind a szerkezete pozitív irányba változott.

A mai modern szakképzés gyökerei messzire nyúlnak vissza. Nyugat-Európa polgárosodó országaiban a 17-18. században a manufaktúrák elterjedésével megszűntek a céhek. Ennek kapcsán a képzési funkció ellátására a szakoktatás modernebb polgári, szaktanfolyami iskolai formái kezdtek kialakulni.

Magyarországon a mezőgazdasági ismeretek oktatásának első nyomai már a 17. század második felében megtalálhatók, mégpedig konkrétan a nagyszombati egyetemen és a sárospataki főiskolán. A 18. században alakultak ki az ipari, mezőgazdasági és a kereskedelmi szakoktatás első iskolai jellegű intézményei. A tantárgyak korszerűsítésében és változtatásában az első nagy lépéseket az 1777-ben Nagyszombatról Budára, majd pedig Pestre átköltöztetett tudományegyetem tette meg, ahol már önálló tanszéke lett a mezőgazdaságtannak és a természetrajznak.

Európa első szervezett – és abban a korban modernnek mondható – agrároktatási intézménye Szarvason jött létre 1780-ban. A szarvasi Gyakorlati Gazdasági Iskolát (*practio oeconomicum institutum*) Tessedik Sámuel evangélikus lelkész építette és működtette. Az iskolának 45 kh gyakorlati területe volt. Az intézet fő feladatának tartotta, hogy a földműves fiatalokat megtanítsák a jobb és korszerűbb ismeretekre és ezek gyakorlati alkalmazására. Tessedik egész életműve, gyakorlati alkotása és gazdag irodalmi munkássága arra utal, hogy a magyar polgári átalakulás egyik radikális demokrata előkészítője volt. Gazdasági iskolájának híre egész Európát bejárta.

Keszthelyen gróf Festethich György – Tessedik Sámuel tanácsai és útmutatásai alapján – 1797-ben megalapította a Georgikon néven ismert mezőgazdasági tanintézetet. A hallgatók itt sajátíthatták el a belterjes termelési módszereket, ismerhették meg a vetésforgót, az istállózó állattartást, a szikes talajok javításának technikáját és egyéb más fontos ismereteket. A Georgikonnak könyvtára, tanműhelye és tangazdasága volt. A gyakorlati oktatásra nagy súlyt fektettek. A Georgikon megszervezésében jelentős szerepet játszott Nagyváthy János, gróf Festethich jószágkormányzója. Nagyváthy korának egyik legkiválóbb gazdasági szakembere, ő írta az első magyar mezőgazdasági kézikönyvet. Pethe Ferenc a mezőgazdaság tanára – szintén kiváló szakember – az első magyaryelvű gazdasági lap, az 1796-tól Bécsben megjelenő Vizsgálódó Magyar Gazda kiadója és szerkesztője volt. Albert Kázmér szász-lescheni herceg 1819-ben Mosonmagyaróváron megalapította a nagyhírűvé vált gazdasági tanintézetet. Ez kisebb volt a Georgikonnál, és itt ekkor csak gazdatiszteket képeztek. A reformkorban mind a keszthelyi, mind a magyaróvári tanintézet magániskolaként működött. A keszthelyi Georgikon működése 1848-ban megszűnt, majd csak 1865-ben éledt újjá, mint Országos Gazdasági és Erdészeti Tanintézet. A későbbi évtizedekben is történtek változások.

A 19. század elején a mezőgazdászok olyan neves személyiségei, mint Nagyváthy János, Pethe Ferenc és mások elsőként figyeltek fel arra, hogy a mezőgazdasági termelés feudális, elavult módszerei nem felelnek meg a minőségi követelményeknek, a kor gazdasági elvárásainak. Ezért a javítás, a változtatás módját a korszerűsítésben – közöttük a mezőgazdasági szakoktatás fontosságában is – és a bér munka alkalmazásában határozták, jelölték meg.

A magyar reformkor két kiemelkedő személyiségének gróf Széchenyi Istvánnak és Kossuth Lajosnak a munkássága jelentősen hatott a mezőgazdaságra és a szakoktatásra. Az 1848/49-es polgári forradalom és szabadságharc leverése a mezőgazdasági szakoktatásra is negatív hatást gyakorolt. A korábban alakult agrár-tanintézetek közül csak a mosonmagyaróvári (1819) és a nagyszentmiklósi (1799) maradt meg. Jelentősebb fejlődés, illetve fellendülés az 1867-es kiegyezés után következett be.

Magyarországon 1874-ben a mezőgazdasági szakoktatást alapvetően megváltoztatták. Addig az egyes agrár-tanintézetek más-más előképzettséget követeltek meg, sőt tanulmányi idejük sem volt egységes. Az 1874-ben hozott rendelet megszüntette a rendszertelenséget és a mezőgazdasági oktatást három részre – alsófokú, középfokú és felsőfokú iskolákra – tagolta. A felsőfokú szakoktatás terén 1906-ban fontos változás történt. A középfokú gazdasági tanintézeteket akadémiákká szervezték át. Megszűnt az akadémiákon az előgyakorlat, mint felvételi feltétel. A tanulmányi időt felemelték 3 évre.

Hódmezővásárhelyen a gazdasági képzésre való törekvés első nyomai már az 1870-es években fellelhetők. A polgárosodó lakosság és a városi vezetés körében egyre növekedett az igény egy államilag szervezett jól működő földműves iskola megnyitására. A város vezetői és a kormány között 1894-ben megkezdődtek a tárgyalások.

A tárgyalások végül sikerre vezettek. Ennek eredményeképpen az iskola létrehozásáról szóló szerződést Dr. Baksa Lajos vásárhelyi polgármester 1895. június 3-án kötötte meg Dr. Tormay Bélával, a kormány képviselőjével. A földművelésügyi miniszter – további kiegészítésekkel – a szerződést a 12.474/1896. IV./1. FM szám alatt hagyta jóvá. A szerződés értelmében a város a földműves iskola részére átadja – mintagazdasági telepét – a felajánlott földet a rajta lévő lakóházzal, gazdasági épületekkel és felszereléssel ingyen használatra, a tulajdonjog fenntartása mellett. Sőt a város az építkezéshez szükséges anyagokat is ingyen adta. Azt kötötték ki csupán, hogy 5 fő vásárhelyi fiataalt évente ingyenesen képezzen ki az iskola.

Hódmezővásárhelyen 1896-ban alapították meg és építették fel a Magyar Királyi Földműves Iskolát – az alsófokú szakiskolát – amelyhez mintegy 120 kh területű mintagazdaság tartozott. Az iskola helye – a városközponttól néhány kilométerre a Kutasi út (ma 47-es főút) mellett lévő 1231-es számú tanya volt. Felügyeleti szerve a Földművelésügyi Minisztérium volt. Az oktatás 19 tanulóval kezdődött meg, de 30 tanuló és 20 tanfolyamos hallgató részére rendezték be az intézetet, amelynek első igazgatója Szeles János gazdasági tanár lett. Az iskola a műúttól idegen területek miatt el volt zárva. Ezért az államkincstár 1894-ben több mint 2 kh földet vásárolt azért, hogy kijáró utat építhessen a Kutasi műúthoz, a mai 47-es főúthoz.

A földműves iskola képzési céljaként jelölték meg, hogy a „vidék kisebb birtokainak tulajdonosai az ilyen birtokoknak okszerű kezelésére megtanítassanak; továbbá, hogy a nagyobb birtokokba szükséges felügyelők s munkavezetők gyakorlati oktatással alaposan kiképeztessenek” (Földműves Iskola szervezeti-, rend és fegyelmi szabályai. 1898.)

A képzési időt 2 évben állapították meg. Érdekesek voltak a felvételi feltételek is például: a 17 éves életkor, az erős, egészséges testalkat, amelyet orvosi bizonyítvánnyal kellett igazolni. A jelentkezőnek igazolnia kellett azt is, hogy jól tud írni, olvasni és a négy alapművelettel számolni. A tanulók létszáma a későbbi években 35-40 főre emelkedett.

Az iskola nagy figyelmet fordított mind az elméleti, mind a gyakorlati oktatásra. Kezdetben a következő tantárgyakat oktatták:

- helyesírás és magyar nyelvtan,
- számtan és számolásban való gyakorlatok,
- földrajz,
- természettudományi alapismeretek,
- növénytermesztés,
- állattan és állattenyésztés,
- kisgazdaságok berendezése, kezelése és azok viteléről való elszámolás, kárbecslés,
- kertészet és szőlőművelés,
- gazdasági építkezések ismerete.

A gyakorlati oktatás – röviden összefoglalva – a következőket jelentette: a tanulók az oktatók felügyelete alatt csoportokban végezték a gazdasági munkát, például szántottak, kézzel és vetőgéppel vetettek, kézi- és fogatos eszközökkel kapáltak, gabonát arattak, a cséplőgépnél dolgoztak. Az iskolákban az állatokat folyamatosan gondozták, etették, itatták, fejtek és egyéb munkát végeztek. A kertészetben a kertész felügyelete mellett fát ültettek, metszettek, ültetvényeztek és sokféle munkát végeztek. Minden munkakezdetkor a tanárok, a gyakorlatvezetők elmagyarázták a feladatokat, a munkafogásokat. Eközben az oktatók nagy gondot fordítottak arra is, hogy a tanulók ne erőltessék meg magukat, egészségük ne károsodjon. A tanulók gyakorlati munkáját osztályozták, a jegy bekerült a bizonyítványba. Az iskola tantestülete kezdetben 5-6 fő szaktanárból állt, de még 2-3 fő gyakornok is segítette az oktató-nevelő munkát. Az oktatás kezdeti évtizedeiben a

földműves iskola területén (Kutasi út 1231. sz. tanya) a következő építmények voltak: az iskola épülete, a téli tanfolyam épülete, élelmezői lak, ebédlő, igazgatói lak- és tanlak, cselédlakások, istállók, kukoricaszín és kukoricagóré, sertésól, faskamrák, fürdő, jégverem, hollandi ház, stb. A vízszükségletet egy kitűnő artézi kút szolgáltatta. Az épületek elrendezése és berendezése megfelelt a korszak kívánalmainak és céljainak, amely egyben mintául is szolgált a korral haladni kívánó gazdáknak. Az iskola állatállománya kiterjedt a lótenyésztésre, a tehenészetre, a sertésenyésztésre, a baromfitenyésztésre és a méhészetre. A gazdaság jól fel volt szerelve gépekkel és eszközökkel. A földművelést 1929-ben modernizálták, jelentős beruházásokat, felújításokat valósítottak meg és megépítették a ma is látható víztornyot.

A tanintézet szervezeti felépítése, működése és tangazdaságának területe 1896-1948 között lényegesen nem változott. Az első igazgatója 1928-ig Szeles János volt, utána következett Némethy Zoltán, Dr. Gámán János, Imre Sándor és Hoffner Gyula. A földműves alapfokú szakiskola gazdaképzőként 1948-ig működött, azután tanfolyamos iskolává alakult át, ahol öthónapos ciklusokban főleg mezőgazdasági termelészövetkezeti brigád- és csoportvezetőket, munkavezetőket képeztek ki. A külterületen levő intézet és gazdasága az 1950-es években a helybeli Mezőgazdasági Technikum irányítása és felügyelete alá került. Az öthónapos tanfolyamos oktatásban e sorok írója is részt vett – óraadó tanárként. A tanárok a városból jártak ki a tanüzembe tanítani. Jól emlékszem, hogy a kijárási nagyromantikus volt, jó időben kerékpárral, rossz időben lovaskocsival, havas időben pedig lovas-szánkóval közlekedtünk. A tanfolyamokon résztvevő hallgatók rendkívül lelkesen és szorgalmasan tanultak. Az oktatók is nagyon ambicionáltak magukat, annak ellenére, hogy az óradíjuk mindössze néhány forint volt.

A második világháború után, 1945-ben Magyarország összes középfokú gazdasági iskoláit egységesítették mezőgazdasági középiskola elnevezéssel a Földművelésügyi Minisztérium felügyelete alatt. Ezeket a mezőgazdasági középiskolákat 1949-ben átszervezték mezőgazdasági gimnáziumokká, amelyek a Közoktatási Minisztérium felügyelete alá tartoztak. Rövid idő múlva ezek is megszűntek, mert 1950-ben kialakították a mezőgazdasági technikumokat, amelyek újból a Földművelésügyi Minisztérium felügyelete alá kerültek.

Hódmezővásárhelyen 1945-ben a város vezetése Kiss Pál polgármesterrel az élen – ténylegesen figyelembe véve a hétköznapi emberek és a gazdák kívánságát – úgy döntött, hogy a vásárhelyi viszonyoknak (nagy mezőváros) megfelelően két gazdasági iskolának, mind egy új mezőgazdasági szakiskolának, mind a kétéves mezőgazdasági szakiskolának a felállítását, illetve fenntartását kéri a Földművelésügyi Minisztériumtól. Hódmezővásárhely népének nagy óhaja teljesült azzal, hogy Nagy Imre, aki akkor földművelésügyi miniszter volt támogatta és engedélyezte a négyéves mezőgazdasági középiskola létrehozását. Nagy Imre ebben az időben vásárhely képviselője is volt az Ideiglenes Nemzetgyűlésben. Az új középiskola vezetésével Hoffner Gyula gazdasági tanárt, a kétéves mezőgazdasági iskola igazgatóját bízták meg. Az Állami Mezőgazdasági Középiskolát 1945. október 15-én nyitották meg a Kossuth téri Református Ógimnázium épületében (ma Alföldi Galéria) – ahol 33 tanuló kezdte el tanulmányait. A mezőgazdasági középiskola főhatósága a Földművelésügyi Minisztérium 1946. júniusában nevezte ki igazgatónak Sebestyén Jenőt. Hoffner Gyula pedig megmaradt a kétéves, földműves gazdaképző iskola igazgatójának. A mezőgazdasági középiskola 1949-ben költözött át a Református Ógimnáziumból a jelenlegi Andrassy u. 15. sz. alatti épületekbe.

Városunkban a Mezőgazdasági Technikum 1950-ben jött létre az Állami Mezőgazdasági Gimnázium jogutódaként a mai Andrásy út 15. sz. alatt. A technikum igazgatója Fekete Gyula gazdasági tanár lett, akit 1950. júliusában nevezett ki a főhatóság nevében a földművelésügyi miniszter. A Mezőgazdasági Technikum ünnepélyes megnyitóját 1950. október 1-jén, vasárnap tartották meg a szépszámú vendégsereg és a lelendő tanulók részvételével. Az új tanévet 160 diák kezdte el. A 61 vidéki tanuló részére két kollégiumot rendeztek be. A leányokat az Andrásy u. 17. sz. alatt, a két nagy iskolaépület közötti földszintes házban, a fiúkat pedig a Kutasi út 38. számú épületében (volt méntelepi parancsnokság) helyezték el. A diákoknak beíratási- és tandíjat nem kellett fizetniük. Az állam az önköltségi árnál is kevesebbet adott a tankönyveket. A Földművelésügyi Minisztérium új, modern laboratóriumi és egyéb oktatási eszközöket adott teljesen ingyen a vásárhelyi technikumnak. A gyakorlati oktatás sikere érdekében az állam igen jelentős, 540 holdas állami tangazdaságot adott az iskolának, amely az 1952-es tagosítással már 1.000 kh-ra növekedett. Ebben az évben a mezőgazdasági technikum és a tangazdaság egységes irányítás alá került, Fekete Gyula lett mindkét egység igazgatója.

Az Állami Mezőgazdasági Középiskolában és a Mezőgazdasági Technikumban 1945-1960 között 603 fő szerzett középfokú mezőgazdasági szakképzettséget. Minden szakembernek volt munkahelye.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki Dr. Haladi József CSc. nyugalmazott főiskolai tanárnak intézményünk története, illetve a hódmezővásárhelyi mezőgazdasági oktatás történeti kutatása terén végzett önzetlen és áldozatos munkájáért (*a szerk.*).